

Summaries of Doctoral Dissertations

Abd al-Rahim Karahisārī's Mystical Thoughts and His *Munyat al-Abrār and Ghunyat al-Akhyār*

(Text and Analysis)

Abdullah Taha Orhan *

Abstract

The period after the conquest of Istanbul, especially the second half of this century, was the period when the most critical steps were taken in the organization of the Ottoman Empire both politically and bureaucratically as well as scientifically and culturally. Before this era, with translation movements that gained momentum during the Murad II's reign, the ground was prepared for Turkish to become a medium of science and culture. In this century, Bayramiyya, the first local sūfī order in Anatolia, was one of the important centers of this intellectual movement with the works produced by its members. This cultural production commenced with the translation of some of the sūfī works such as *Lama'āt* ("Divine Flashes") and *Gulshan-i rāz* ("The Garden of Mystery") undertaken by Hacı Bayram-ı Velī's (Hājji Bayram Walī, d. 833/1429–30) disciples, continued with the writings and translations of the brothers, Yazıcıoğlu Mahmad and Ahmad Bīcān. While Aq Shams al-Dīn (Akşemseddin in modern Turkish, d. 863/1459) participated in this process with his treatises, also Aq Shams al-Dīn's successors Ibrahim Tennūri and Abdurrahim Karahisārī supported them with their works.

This study [*Abd al-Rahim Karahisārī's Mystical Thoughts and His Munyat al-Abrār and Ghunyat al-Akhyār (Text and Analysis)*, PhD. Dissertation, Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Sūfism, İstanbul, Turkey, 2019] mainly focuses on mystical thoughts of Abdurrahim Karahisārī, who lived and wrote in such a time context. The main purpose of the study is to reveal the mystical thoughts of Karahisārī based on his works, especially *Munyat al-Abrār and Ghunyat al-Akhyār*, which focuses on a mystical perspective. Although four works of Karahisārī that have survived, prosopographic records that provide information

* **Author:** Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology, Department of Sūfism, Nevşehir, Turkey | Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı.
abdullahorhan@nevsehir.edu.tr | **ORCID** 0000-0001-5055-4712

Type: Summary of Doctoral Dissertation | **Received:** 21 February 2020 | **Accepted:** 04 August 2020 | **Published:** 06 August 2020

Cite: Orhan, Abdullah Taha. "Abd al-Rahim Karahisārī's Mystical Thoughts and His *Munyat al-Abrār and Ghunyat al-Akhyār* (Text and Analysis)". *ULUM* 3/1 (2020), 151-156.

Copyright © 2020 by İslami İlimler Eğitim ve Dayanışma Derneği, Ankara, Turkey

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

about his life and environment are quite limited. Therefore, the first thing to be done to achieve the goal of the study is to reveal the biography and environment of Karahisārī. So, in the first part of the study, the life and intellectual legacy of Karahisārī was explained through the archive records of the period and the literature written on them, with primary and secondary sources.

The first chapter devoted to the life of Karahisārī as a Sūfī thinker-author who lived in the countryside, not in the centers of science in the fifteenth century. First of all, his family, the era, sūfism and his sheikh Aq Shams al-Dīn and their relationships are discussed. Historical data about Afyonkarahisar in that period, literature which mentioned sheikh Aq Shams al-Dīn and the Ottoman science and thought of the period were tried to be read from this perspective. Current studies on Karahisārī are also mostly evaluated in this chapter. In this section, his works, which are the signs of Karahisārī’s intellectual legacy, are also introduced.

The second chapter, focuses on the main aim of the study: Mystical thoughts of Karahisārī. In this context, sources used were primarily his own works, works of Aq Shams al-Dīn, and some basic Sūfī sources produced in the Bayramī circles. While trying to understand the author, it was taken into consideration how the same concepts and issues were handled in Sūfī tradition, especially in the literature produced before him. Especially *al-Salwa fī sharāit al-khalwa*, which constitutes a source text for *Munyat*, was compared with *Munyat* and on which points the author differed from *Salwa* were determined. In this context, it was concluded that with the writings of Aq Shams al-Dīn and Karahisārī, Kubrawiyya and Suhrawardiyya which orders that the author of *Salwa* Khāssī (d. 634/1237) belongs to, were also influential in the formation of Bayramiyya as an order with its *ādāb*.

The third and fourth chapters of the study are devoted to *Munyat*, which is the most important source in the context of Karahisārī’s mystical views. In the third part, the external features of the text, such as manuscripts, the naming of the work and its title are discussed. Then, the content of the work, the main themes it handled, its importance in the context of its period, its sources and its internal features such as its comparison with *Salwa* were focused on. Brief information is given about the internal and external features of the nineteen manuscripts that could be accessed. It was questioned that why Karahisārī named it as *Munyat al-Abrār and Ghunyat al-Akhyār*, which was originally designed as a translation of *Salwa*. In addition, it was determined that a prior edition of the work completed before the conquest of Istanbul was dedicated to Selçuk Hātun (*Saljūk Khātun*), the aunt of Mehmed II, and the second edition dedicated to Mehmed II.

Then, in this chapter, problems are discussed such as why the work was written in Turkish vernacular and why the work of a Kubrawī author is preferred as the source text. The reason why *Munyat* was written in Turkish is the formation of Bayramiyya as a local order and the Sūfism of Anatolia in general. Also, in this part, by comparing the texts of *Munyat* and *Salwa* sentence by sentence, it was shown that the points that Karahisārī added to the text were noted and finally it was concluded that *Munyat* could be read as a commentary text in a classical sense rather than just a translation.

In the fourth and last chapter, the text of *Munyat*, which plays an important role in the vernacularization of Kubrawī tradition in particular and mystical thought in general, and where it plays an important role, has been tried to be constructed in the most accurate way.

As a result of the study, findings that could fill the gaps in the biography of Karahisārī were reached. It was concluded that the “Misrī” title, of which his father and then himself became famous, was not because they were originally from Egypt, but because his father went to Cairo, which was one of the scientific centers of the era, as many scholars from Anatolia had gone there for a long time. In addition, it was concluded that Karahisārī, whose birth and death dates are not known, was born in the first quarter of the fifteenth century and died in a period between 1483-1494, as some researchers have reached before.

It has been emphasized that he might have studied medicine in front of his sheikh at the same with his spiritual training since he had medicine books and there is some information in *menāqib-nāmes* and he also gave many examples of medicine and diseases in *Munyat*. As the sources constantly mention Karahisārī along with the sheikh and not talk much about Ibrahim Tennūrī who is known as a more famous successor than Karahisārī, it is thought that the sheikh gave importance to Karahisārī as much as Ibrāhīm Tannūrī. Besides, Aq Shams al-Dīn demanded from Karahisārī to write the stations and states in prose, and in addition, Karahisārī had the sheikh’s testament with his handwriting. Lastly, the fact that *Munyat* was written upon the request of Aq Shams al-Dīn shows Karahisārī’s place before his sheikh.

It is concluded that Karahisārī’s mystical perspective was adapted *Akbarian* metaphysics, of Ibn al-Arabī and his successor Qunawī. In this context, Karahisārī’s endowment deed showed that he had books of Ibn al-Arabī and Qunawī.

Karahisārī also transferred Suhrawardī-Kubrawī tradition to the Bayramiyya in case of its *ādāb* and it has resulted that he contributed to the vernacularization and localization of mysticism in Anatolia. So, it is noteworthy that Karahisārī’s most-used references were belonged to the Suhrawardī-Kubrawī tradition. There is another supporting argument that one of the *Munyat*’s sources is Khāssī’s *Salwa* who was the successor of Najm al-Dīn Kubrā. On the other hand, Karahisārī differed from Khāssī and Najm al-Dīn Kubrā on *khalwa* and *dhikr*.

The facts that Karahisārī’s books *Munyat* and *Risāla fī ash-rāt al-sā’a*, includes addressing sentences of *Ikhwān al-Ṣafā’* and direct references to his contemporary ‘Abd al-Rahmān Bisṭāmī (d. 858/1454) -a might-be pioneer of a hermetic-sūfī movement- revealed one of the important questions raised by the present study that whether he is a part of this *neo-Ikhwān al-Ṣafā’* movement or not.

Keywords

Sūfism, Ottoman Sūfism, Bayramiyya, Aq Shams al-Dīn, Abd al-Rahim Karahisārī, Qunawī

Abdurrahim Karahisārī’nin Tasavvufî Görüşleri ve Münyetü’l-Ebrâr ve Gunyetü’l-Ahyâr İsimli Eseri (Metin ve İnceleme)

Öz

15. yüzyıl ve özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısına denk gelen, İstanbul’un fethinden sonraki süreç Osmanlı Devleti’nin hem siyâsî ve bürokratik açıdan hem de ilmî ve kültürel açıdan teşkilâtlanmasında en kritik adımların atıldığı dönemdir. Bu süreçte öncelikle II. Murad döneminde ivme kazanan tercüme ve te’lîf

hareketleriyle Türkçenin bir ilim ve kültür dili olmasına zemin hazırlanmıştır. Bu yüzyılda Anadolu topraklarında teşekkül eden ilk yerel tarikat olan Bayramiyye de mensuplarının ürettiği eserlerle bu entelektüel hareketin önemli ocaklarından biri olmuştur. Hacı Bayram-ı Velî'nin (ö. 833/1429-30) müridlerinin yaptığı *Lema'ât* ve *Gülşen-i Râz* gibi tasavvuf yazınının temel bazı eserlerinin çevirisiyle başlayan bu kültürel üretim süreci Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 855/1451) ve Ahmed Bîcân (ö. 870/1466'dan sonra) kardeşlerin te'lîf ve tercümeleriyle devam etmiştir. Bizzât Akşemseddîn'in de kendi risâleleriyle katıldığı sürece, onun önde gelen halîfeleri olan İbrahim Tennûrî (ö. 887/1482) ve Abdurrahim Karahisârî (ö. 888-900/1483-94 arası) de kendi eserleriyle destek vermişlerdir.

Bu çalışma [*Abdurrahim Karahisârî'nin Tasavvufî Görüşleri ve Münyetü'l-Ebrâr ve Gunyetü'l-Ahyâr İsimli Eseri (Metin ve İnceleme), Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, 2019], böyle bir zaman bağlamında yaşayan ve eser veren Abdurrahim Karahisârî'nin tasavvufî görüşlerini konu edinmektedir. Çalışmanın temel amacı Karahisârî'nin, eserlerinden, özellikle de müstakil olarak tasavvufî bir mevzûya odaklanan tek eseri olan *Münyetü'l-ibrâr ve gunyetü'l-ahyâr*'dan hareketle tasavvufî görüşlerini gün yüzüne çıkarmaktır. Karahisârî'nin günümüze ulaşan dört eseri olsa da hayâtı hakkındaki biyografik ve çevresi hakkında bilgi veren prosopografik kayıtlar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla, çalışmanın gâyesine ulaşabilmesi adına ilk yapılması gereken Karahisârî'nin biyografisini ve muhitini ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümünde birincil ve ikincil kaynaklarla, döneme dâir arşiv kayıtları ve bunlar üzerine yazılmış literatür üzerinden Karahisârî'nin hayâtı ve entelektüel mîrâsı ortaya konmuştur.

Karahisârî'nin hayâtına ayrılan birinci bölümde öncelikle, 15. yüzyıl Osmanlısında ve dönemin ilim merkezlerinde değil de taşrada yaşayan, henüz teşekkül eden yerel bir tarikatı temsil eden bir sûfi düşünür/müellif olarak Karahisârî'nin ailesi, dönemi, tasavvufa intisâbı ve şeyhi Akşemseddîn ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Döneme dâir târih ilminin verdiği veriler, mekân bağlamında Afyonkarahisar'ın o dönemine âit çalışmalar, şeyhi Akşemseddîn hakkındaki literatür ve dönemin Osmanlı ilim ve düşünce hayâtı bu gözle okunmaya çalışılmıştır. Karahisârî üzerine yapılan güncel çalışmalar da çoğunlukla bu bölümde değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca, Karahisârî'nin entelektüel mîrâsının nişâneleri olan eserleri de tanıtılmıştır.

İkinci bölümde çalışmanın temel amacı olan Karahisârî'nin tasavvufî görüşlerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda kaynak olarak öncelikle kendi eserleri, şeyhi Akşemseddîn'in eserleri, sonraki dönemde Bayramî muhitinde üretilen bazı temel tasavvufî kaynaklar kullanılmıştır. Müellifi anlamaya çalışırken tasavvuf literatüründe, özellikle de kendisinden önce üretilen literatürde aynı kavram ve konuların nasıl ele alındığı göz önünde bulundurulmuştur. Hâssaten *Münye*'ye kaynaklık teşkil eden *es-Selve fî şerâti'l-halve* adlı eser *Münye*'yle karşılaştırmalı okumaya tâbi tutularak yazarın hangi konularda *Selve*'den ayrıştığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Akşemseddîn ve Karahisârî'nin te'lîfleriyle, Bayramiyye'nin tarikat usûl ve âdâbının oluşturulmasında *Selve* müellifi Hâssî'nin (ö. 634/1237) de müntesibi olduğu Kübreviyye ve Sühreverdiyye'nin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümleri, Karahisârî'nin tasavvufî düşüncesi bağlamında en önemli veri olan *Münye*'ye ayrılmıştır. Üçüncü bölümde *Münye* metninin öncelikle eserin dünya kütüphanelerinden tespit ve temin edilebilen yazma nüshaları, eserin isimlendirilmesi ve ithâfı gibi dış özellikleri tespit edilmiştir. Ardından eserin muhtevâsı, ele aldığı ana temalar, dönemi bağlamında önemi, kaynakları ve *Selve*

ile mukayesesi gibi iç özelliklerine odaklanılmıştır. Temin edilen on dokuz nüshanın iç ve dış özellikleri hakkında tanıtıcı kısa bilgiler verilmiştir. Karahisârî’nin, aslında *Selve*’nin tercümesi olarak kurgulanan bu esere neden *Münyetü’l-ibrâr ve gunyetü’l-ahyâr* ismini verdiği sorgulanmıştır. Yanı sıra, eserin İstanbul’un fethinden önce tamamlanan bir edisyonunun Fâtih Sultan Mehmed’in halası olan Selçuk Hâtun’a, İstanbul’un fethi esnâsında tamamlanan ikinci edisyonunun ise Fâtih’e ithâf edildiği tespit edilmiştir.

Ardından bu bölümde, eserin niçin Türkçe olarak kaleme alındığı, neden kaynak olarak bir Kübrevî müellifin eserinin tercih edildiği gibi sorunlar ele alınmıştır. *Münye*’nin, yerel bir tarikat olarak Bayramiyye’nin ve genel olarak Anadolu tasavvufunun teşekkülü serencâmında, bu amaca matuf olarak Türkçe kaleme alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde son olarak, *Münye*’nin *Selve* metniyle cümle cümle karşılaştırması yapılarak Karahisârî’nin metne sıfırdan eklediği yerler not edilmiş ve nihâyet *Münye*’nin salt bir tercüme olmaktan ziyâde, klasik anlamda bir şerh metni olarak okunabileceği neticesine varılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise, Kübreviyye’nin ve genel olarak tasavvuf düşüncesinin Anadolu’ya intikâli ve burada yerelleştirilmesinde önemli rol oynayan *Münye* metni, eldeki yazma nüshalarından hareketle doğruya en yakın şekliyle inşâ edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, Karahisârî’nin biyografisindeki boşlukları doldurabilecek tespitlere ulaşılmıştır. Babasının ve sonrasında kendisinin de meşhûr olduğu “Mısrî” nisbesinin aslen Mısırlı olmalarından değil, babasının o dönemde Anadolu’dan pek çok ilim talibinin gittiği gibi dönemin ilim merkezlerinden olan Kâhire’ye giderek orada uzun müddet kalmasından dolayı verildiği kanaatine varılmıştır. Ayrıca, doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmeyen Karahisârî’nin 15. yüzyılın ilk çeyreğinde doğup, daha evvel bazı araştırmacıların da ulaştığı gibi 1483-1494 yılları arasına rastlayan bir dönemde vefât etmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Menâkıbnâmelerde zikredilen bazı hâdiselerden ve kitaplarının arasında tıp kitaplarının olmasından, ayrıca *Münye*’de tıptan ve hastalıklardan çokça örnekler vermesinden şeyhi Akşemseddîn’den tasavvufî seyr u sülûkünün yanında tıp ilmini de tahsil etmiş olabileceği ihtimâli üzerinde durulmuştur. Kaynaklarda Akşemseddîn’in sürekli yanındaymış gibi bahsedilmesinden ve Akşemseddîn’in daha meşhûr halîfesi olan İbrahim Tennûrî’den daha az bahsediliyor olması gibi sebeplerden ötürü şeyhinin en az Tennûrî kadar kıymet verdiği bir pozisyonda olabileceği düşünülmüştür. Bu çıkarımda Akşemseddîn’in Karahisârî’den seyr u sülûkteki makâmı *Menâzilü’s-sâirîn*’deki tertibe göre nazmetmesini talep etmesi, kendi eliyle yazdığı bir vasiyyetnâmenin Karahisârî’de bulunması ve *Münye*’nin de yine Akşemseddîn’in talebiyle yazılmış olması gibi sebepler de etkili olmuştur.

Karahisârî’nin tasavvufî görüşleri meyânında onun, İbnü’l-Arabî ve ardından Konevî (ö. 673/1274) ile bir ekol hâline gelen Ekberî düşüncüyü benimsediği tasavvuf metafiziğini benimsediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Karahisârî’nin kitaplığında İbnü’l-Arabî’nin eserleri olduğu gibi Konevî’nin de eserlerinin olduğu ilgili vakfiyesinden tespit edilmiştir. Vahdet husûsunda da bu ekölü takip ettiğini, ancak nazarî olmaktan ziyâde meseleye daha amelî boyutta yaklaşarak vahdet-i vücûdu seyr u sülûkteki fenâ-bekâ, cem’-fark, tecrîd-tefrîd makamlarıyla ilişkilendirerek anlattığı fark edilmiştir. Ayrıca, Karahisârî’nin tarikat âdâbını ta’yîn ederken Sühreverdî-Kübrevî geleneği Bayramiyye’ye aktardığı ve o tasavvufî geleneğin Anadolu’da yerelleşmesine katkı sağladığı kanaatine varılmıştır. Bu bağlamda, en fazla atıfta bulunduğu eserlerin Sühreverdî-Kübrevî muhîtinde üretilen eserler olması dikkat çekicidir. *Münye*’ye kaynak olarak

Necmeddîn-i Kübrâ'nın halîfelerinden olan Hâssî'nin *Selve*'sinin seçilmesi de bunu destekleyen bir argümandır. Diğer taraftan, kırk günlük halvet (erbaîn) ve cehrî zikir uygulamalarını tarîkatının esâsları arasında zikreden Karahisârî'nin, *Selve*'sinde şeyhi Kübrâ'ya atıfla otuz günlük halveti savunan Hâssî'den ve dolayısıyla Necmeddîn-i Kübrâ'dan ayrıldığı da not edilmelidir.

Karahisârî'nin *Münye* ve *Risâle fî eşrâti's-sâ'a* adlı eserinde muhataplarına, İhvân-ı Safâ'nın hitâp cümlesiyle seslenmesi ve neo-İhvân-ı Safâ denebilecek bir nev'i hermetik/tasavvufî bir hareketin öncüsü olması ihtimâlden bahsedilen çağdaşı Abdurrahman Bistâmî'ye açıktan ve doğrudan atıf yapması üzerinden, kendisinin bu hareketin bir parçası olup olmadığı da çalışmanın ortaya çıkardığı önemli sorulardan biridir.

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf, Osmanlı Tasavvufu, Bayramiyye, Akşemseddîn, Abdurrahim Karahisârî, Konevî.

References

Orhan, Abdullah Taha. *Abdurrahim Karahisârî'nin Tasavvufî Görüşleri ve Münyetü'l-Ebrâr ve Gunyetü'l-Ahyâr İsimli Eseri (Metin ve İnceleme)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, 2019.